

Píše Julia Hadwiger

(E*forum, 02. 02. 2015)

„...v poušti mlčení naděje neroste“ – touto větou končí esej *Mlčení v manželství* spisovatele **Hanse Natonka**, který se narodil v Praze v roce 1892 a zemřel v poušti (Tucson, Arizona) v roce 1963. Nemusí platit pouze v mezilidských vztazích, nýbrž i v literární vědě, a proto je více než potěšující, že dlouho trvající mlčení kolem Natonka, který byl v období Výmarské republiky velmi známým a váženým novinářem a romanopiscem, bylo v posledních letech prolomeno hned několikrát. Publicistka, dramatička a herečka na volné noze Steffi Böttgerová vzbudila vydáním knihy *Im Geräusch der Zeit. Publizistik von 1914–1933* (V hluku času. Publicistika z let 1914–1933) pozornost už v roce 2006, v roce 2008 následovala korespondence se synem Wolfgangem Natonkem (Hans Natonek / Wolfgang Natonek: *Briefwechsel 1946–1962*, k vyd. připravila a komentářem opatřila Steffi Böttgerová; oba svazky vyšly v lipském nakladatelství Lehmanns. V roce 2013, kdy uplynulo padesát let od Natonkovy smrti, předložila ve stejném nakladatelství jak další výbor z jeho novinářské tvorby (*Letzter Tag in Europa. Publizistik von 1933–1963*), tak i autorovu biografii. Přitom posledně zmiňovaná kniha vlastně vůbec nebyla v plánu; jak se dovídáme v *Závěrečné poznámce*, zpočátku byla zamýšlena pouze „stručná předmluva“ (s. 231) k této druhé edici Natonkových textů. Po dlouholetých rešerších se ale Böttgerová rozhodla vytvořit z hojného materiálu samostatnou publikaci, kterou opatřila názvem příhodným pro Natonka a jeho celoživotní hledání domova: **Für immer fremd** (Navždy cizincem).

Publikace o „životě židovského spisovatele Hanse Natonka“, jak zní podtitul, je vůbec prvním vyličením života tohoto autora v knižní podobě. Doposud bylo možné najít nejobsáhlejší biografické informace v článku Jürgena Serkeho *Hans Natonek – „Kolikrát může člověk začínat nový život?“*, in: *Böhmische Dörfer. Putování opuštěnou literární krajinou*. Praha, Triáda 2001, s. 90–133), na který se Böttgerová několikrát odvolává. Text na přebalu slibně ohlašuje: „Steffi Böttgerová mohla pro své líčení poprvé zhodnotit obě obsáhlé části pozůstalosti v Berlíně a v Albany (stát New York) a doplnit je četnými dopisy a dokumenty z archivů v Německu, Rakousku, Švýcarsku a v Nizozemí. Obsáhlá a mnohvrstevná rekonstrukce Natonkova života a díla z pera této intimní znalkyně jeho publicistického a literárního díla představuje významný příspěvek k dějinám literárního života v Německu a v exilu.“ Začátek biografie je napsán skutečně „intimně“, v kapitole s názvem *Setkání s obrazem* se autorka věnuje asociacím spojeným se snímkem, na kterém je Natonek zachycen v roce 1930 v lipském fotoateliéru, a takto se o ně dělí se čtenáři: „Portrétovaného lze označit za ‚krásného muže‘, takového, po kterém ženy tajně pokukují nebo se zardí, když jim přidrží dveře. Protože tento muž přidrží dveře, přistaví židli, pomůže z kabátu a rád

políbí ruku.“ (s. 7)

Po tomto neobvyklém úvodu vykresluje chronologicky Natonkovu životní pouť. Názvy kapitol, uvozených většinou dobře zvolenými – ale bohužel nedoloženými – citáty, se přitom s výjimkou oddílu věnovaného synovi Wolfgangovi dají číst jako stručný životopis: *Dětství a školní léta v Praze 1892–1912, Novinářské začátky ve Vídni, Berlíně a v Halle 1912–1917, Vedoucím kulturní rubriky a romanopiscem v Lipsku 1917–1933, Bez státní příslušnosti v Lipsku a Hamburku 1933–1934, Exulantem v Praze 1934–1938, V kruhu Josepha Rotha v Paříži 1938–1940, Z Paříže přes Marseilles do Lisabonu 1940–1941, Spisovatelem a omývačem mrtvol v New Yorku 1941–1944, Přesun do Tucsonu v Arizoně 1944–1949, Romanopiscem v Tucsonu v Arizoně 1944–1963, Poslední roky života v Tucsonu v Arizoně 1958–1963*. Zvláště se osvědčuje postup, kdy Böttgerová do těchto pojednání, obohacených o více než třicet vyobrazení, integruje na jedné straně výpovědi Natonkových současníků (částečně dosud nepublikované) a pasáže z dopisů a recenzí, ale i z pamětí. Na druhé straně vytváří před čtenářovými očima veskrze živou mozaiku na základě citátů z dodnes nepublikované německy psané první verze jeho autobiografie (Hans Natonek: *To Whom It May Concern. Memories and Diaries*, 1942, strojopis v Natonkově pozůstalosti na University of Albany; vyšlo anglicky jako *In Search of Myself*. Přel. Barthold Fles. Ed. Sugden Tilley. New York: G. P. Putnam's Sons, 1943).

Dlouholeté rešerše se vyplatily a autorce se daří předkládat poučná zjištění, např. ohledně Natonkova váhání mezi německým a anglickým jazykem v exilu (od s. 171n.). Na některých místech si ovšem dle mého soudu počíná až příliš spekulativně a subjektivně, tak např. hodnotí stav spisovatelovy mysli během jeho pražského exilu: „Sužovaly ho deprese, vztah s Erikou [Erika Wassermannová byla jeho druhá manželka, pozn. JH] hrozil rozpadem a nepomohl ani další tajný milostný poměr“ (s. 91). Nebo ohledně jeho vztahu k dceři Susanne: „Ženy jako partnerky v diskusi ale zjevně nikdy nebral moc vážně“ (s. 168).

Bohužel není vždy zcela srozumitelné, o jaké prameny se Böttgerová opírá, archiválie nejsou uvedeny zvlášť v seznamu literatury (s. 201–205), nýbrž pouze v poznámkách (většinou ale bez citace archivního fondu a vždy bez citace signatury, což platí i pro seznam vyobrazení na s. 243). Podle poznámek č. 5 a 6 (s. 207) získala velkou část biografických informací o Natonkově rodině od ještě žijící příbuzné jménem Erika Wantochová, přičemž např. co se týče rodinných kořenů, jsou v biografii mezery: „O Natonkových rodičích se toho moc neví, nelze zjistit ani data jejich narození a smrti“ (s. 12). Tento nedostatek by se dal snadno napravit rešeršemi v českých archivech, např. studiem konskripcí pražského policejního ředitelství, které jsou uchovány v Národním archivu v Praze, před časem prošly digitalizací a jsou dostupné online. Minimálně z nich lze vyčíst jak rok narození otce (1845), tak i matky (1857) (Národní archiv, Policejní ředitelství I, konskripce, [karton 413](#), [obraz 286](#)). Překvapivě je zde uvedeno pět sourozenců místo čtyř, které zmiňuje Böttgerová (srov. s. 11), zde by pomohla větší badatelská důslednost.

I jinde se setkáváme s malými nepřesnostmi, např. když Böttgerová připisuje vydání sborníku *Das jüdische Prag* (Židovská Praha), vydaného v roce 1917 redakcí židovského týdeníku Selbstwehr, „vlastním nákladem“ Maxi Brodovi (s. 15 a 81), ale v poznámkách (s. 217) velmi správně uvádí Verlag Selbstwehr. Podivně působí nedbalost ohledně správného data úmrtí (23. 10. 1963), které autorka samozřejmě zná (s. 192), ale bylo už chybně uvedeno jak v doslovu, tak i na přebalu prvního výboru z díla *Im Geräusch der Zeit* – totiž jako 24. 10. 1963 (s. 374) – a nyní je v *Kronice*, která se nachází v příloze biografie, zmiňováno datum 28. 10. 1963 (s. 200), což minulý rok způsobilo zábavný efekt v recenzích, které na Natonka vzpomínaly ve špatný den: „Zemřel před padesáti lety, 28. října 1963, cizincem je stále.“ (Klaus Bellin: Der Fremde. Blatt für Hans Natonek, in: *neues deutschland*, 28. 10. 2013, s. 16).

Tyto malé nedostatky přesto neumenšují záslužný pionýrský počin Böttgerové, neboť cíle „rekonstruovat biografii“ Hanse Natonka, jež si předsevzala a objasnila v *Závěrečné poznámce*, bezesporu dosáhla.

Toto echo bude mít pokračování, věnované druhé publikaci nakladatelství Lehmsstedt o Natonkovi – výboru z jeho publicistiky, připravenému opět Steffi Böttgerovou.

Překlad Miloslav Man

www.ipsl.cz